

ESHITISH QOBILIYATI CHEKLANGAN BOLALARDA NUTQNI RIVOJLANTIRISHDA MUSIQA VA RITMIK MASHQLAR ROLI

Sunnatova Dinara

Jizzax davlat pedagogika universiteti, Pedagogika va psixologiya fakulteti,
Surdopedagogika yo'nalishi, 2-bosqich talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.19017722>

Annotatsiya

Ushbu maqolada eshitish qobiliyati cheklangan bolalarda nutqni rivojlantirishda musiqa va ritmik mashqlarning roli tahlil qilinadi. Maqolada musiqiy mashqlar, ritmik o'yinlar va qo'shiq orqali nutq mashqlari samaradorligi ko'rsatib o'tiladi. Shuningdek, bunday mashqlar bolalarning talaffuzini yaxshilash, intonatsiya va so'z boyligini oshirish, fikr ifodalash qobiliyatini rivojlantirish va muloqotga qiziqishini oshirishdagi ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: musiqa mashqlari, ritmik mashqlar, nutq rivoji, eshitish qobiliyati cheklangan bolalar, surdopedagogika

Annotation

This article analyzes the role of music and rhythmic exercises in the speech development of children with hearing impairments. It highlights the effectiveness of musical activities, rhythmic games, and singing exercises in enhancing speech skills. The article also discusses how these exercises improve pronunciation, intonation, vocabulary, expressive abilities, and increase children's motivation to communicate.

Keywords: music exercises, rhythmic exercises, speech development, children with hearing impairments, surdopedagogy

Аннотация

В статье анализируется роль музыки и ритмических упражнений в развитии речи у детей с нарушением слуха. Подчеркивается эффективность музыкальных занятий, ритмических игр и песенных упражнений в формировании речевых навыков. Также рассматривается, как эти упражнения помогают улучшить произношение, интонацию, словарный запас, развить способность выражать свои мысли и повысить интерес детей к общению.

Ключевые слова: музыкальные упражнения, ритмические упражнения, развитие речи, дети с нарушением слуха, сурдопедагогика

Kirish

Nutqni rivojlantirish jarayoni eshitish qobiliyati cheklangan bolalar uchun maxsus yondashuvni talab qiladi. Bolalar tovushlarni eshitishda qiyinchiliklarga duch kelgani sababli, an'anaviy ta'lim usullari ko'pincha yetarli samara bermaydi. Shu bois, pedagoglar nutq rivoji jarayonida musiqa va ritmik mashqlardan keng foydalanadi.

Musiqa bolalarning nutq qobiliyatini rivojlantirishda nafaqat qiziqarli vosita sifatida, balki psixologik, kognitiv va motorik rivojlanishga yordam beruvchi omil sifatida ishlatiladi. Ritmik mashqlar esa talaffuzni mustahkamlash, ovoz va intonatsiyani o'rgatish, shuningdek, bolalarning e'tiborini jamlash va muloqotga kirishga rag'batlantirish imkonini beradi.

Asosiy qism

1. Musiqa va ritmik mashqlar turlari

1.1. Qo'shiq va tonli mashqlar

Qo'shiq va tonli mashqlar bolalarda nutq va talaffuzni rivojlantirishning samarali vositasidir. Masalan, so'zlar yoki qisqa jummalarni qo'shiq shaklida takrorlash bolaga so'zlarni kontekst bilan birga o'rganish imkonini beradi. Shu bilan birga, intonatsiya, ohang va ritmni his qilish orqali nutqni aniq va ravon talaffuz qilishni o'rganadi.

Qo'shiq mashqlari nutqni osonlashtiradi, chunki bolalar so'zlarni melodik ritm bilan bog'lab eslab qoladi. Masalan, "hayvonlar dunyosi" mavzusidagi qo'shiq yordamida bolalar yangi so'zlarni o'rganadi va ularni kontekstda ishlatishni o'rganadi. Shu tarzda, qo'shiq nafaqat nutq mashqlari, balki so'z boyligini oshirish, fikr ifodalash va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish uchun ham ishlatiladi.

1.2. Ritmik mashqlar va harakatli o'yinlar

Ritmik mashqlar bolalarning motorik qobiliyatini, intonatsiyani va so'zlashishni bir vaqtda rivojlantiradi. Masalan, ritmli klapanlar yoki qo'l chalqillash orqali so'zlarni takrorlash mashqi bola uchun qiziqarli va motivatsion hisoblanadi. Shu bilan birga, harakatli o'yinlar orqali bolalar nutq mashqlarini kontekst bilan bog'lab o'rganadi.

Ritmik o'yinlar nutqni eshitish va talaffuz qilish bilan birga, bolalarda diqqatni jamlash va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, guruhda ritmli qo'l urish va so'zlarni ketma-ket talaffuz qilish mashqlari bolaning diqqatini oshiradi, so'zlarni tez va aniq talaffuz qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

1.3. Musiqa va vizual vositalarni birlashtirish

Musiqa mashqlari vizual yordamlar bilan birlashtirilsa, nutq rivoji yanada samarali bo'ladi. Masalan, qo'shiqda ishlatilgan so'zlar bilan bog'liq rasmlar, kartochkalar yoki animatsiyalar yordamida mashq o'tkazish bolaga so'zning ma'nosini vizual tarzda tushunishga yordam beradi. Shu tarzda, bolalar so'zlarni nafaqat eshitadi, balki ko'radi va shu orqali ularni yaxshiroq eslab qoladi.

1.4. Interaktiv musiqa ilovalari va dasturlar

Zamonaviy ta'lim texnologiyalari musiqa mashqlarini yanada interaktiv qiladi. Mobil ilovalar va interaktiv dasturlar yordamida bolalar so'zlarni ritm bilan birga mashq qiladi, animatsiyalar orqali o'zlashtiradi va nutqini mustahkamlaydi. Masalan, animatsion qo'shiq dasturlari bolaga so'zlarni melodik va vizual tarzda takrorlash imkonini beradi. Shu bilan birga, interaktiv ilovalar bolalarning o'quv jarayoniga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi.

2. Nutq rivojlanishiga ta'siri

Musiqa va ritmik mashqlar bolalarning nutqini rivojlantirishda bir qator ijobiy ta'sir ko'rsatadi:

Talaffuz va intonatsiyani yaxshilash: Qo'shiq va ritm mashqlari bolaga har bir so'zning talaffuzini to'g'ri eshitish va takrorlashni o'rgatadi. Shu orqali nutq ravon va aniq bo'ladi.

Lug'at boyligini oshirish: Qo'shiq, ritm va o'yinlar orqali yangi so'zlarni kontekst bilan birga o'rganish bolalarning so'z boyligini sezilarli darajada oshiradi. Masalan, hayvonlar, ranglar yoki kundalik ob'ektlar mavzusidagi qo'shiqlar orqali bolalar yangi so'zlarni o'rganadi va ularni amalda ishlatadi.

Fikr ifodalash qobiliyatini rivojlantirish: Musiqa mashqlari bolalarga o'z his-tuyg'ularini ifodalashni o'rgatadi. Masalan, ritmli o'yinlarda bola o'z holatini, kayfiyatini yoki voqeani tasvirlab beradi. Shu orqali nutqning ijodiy va emotsional qismi rivojlanadi.

Diqqat va motivatsiyani oshirish: Qo'shiq va ritm mashqlari bolaning diqqatini jamlash va mashqlarni faol bajarishga rag'batlantiradi. Mashqlar qiziqarli bo'lgani uchun bola o'quv jarayonida doimiy e'tiborini saqlaydi.

Ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish: Guruh mashqlari va ritmik o'yinlar bolalarga tengdoshlari bilan muloqot qilish, birgalikda vazifa bajarish va o'zaro hamkorlikni o'rganishga yordam beradi.

Pedagoglar musiqiy va ritmik mashqlarni nutq rivoji jarayonida quyidagicha qo'llaydi:

1. Qo'shiq mashqlari: Yangi so'zlarni qo'shiq shaklida takrorlash va hikoya bilan bog'lash. Masalan, hayvonlar, ranglar yoki kun tartibi mavzusida qo'shiq yaratish.

2. Ritmik o'yinlar: Qo'l urish, klapan chalish yoki tananing harakatini qo'shib so'zlarni takrorlash mashqlari. Masalan, bola so'zni aytib, ritmga moslab harakat qiladi.

3. Interaktiv ilovalar: Animatsion qo'shiq va dasturlar yordamida so'zlarni ritm bilan mashq qilish va ularni kontekstda qo'llash.

4. Guruh mashqlari: Guruhda ritmik qo'shiq va o'yinlar orqali bolalar o'zaro muloqot qiladi, hikoya tuzadi va birgalikda ishlashni o'rganadi.

Har bir bola individual yondashuvni talab qiladi. Ba'zi bolalar ritm va qo'shiq mashqlarini tez o'zlashtirsa, boshqalari qo'shimcha mashq va repetitsiyani talab qiladi. Shu bois, surdopedagoglar har bir bolani diqqat bilan kuzatib, uning imkoniyatiga mos mashqlarni tanlaydi.

Xulosa

Musiq va ritmik mashqlar eshitish qobiliyati cheklangan bolalarda nutqni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Qo'shiq, ritmik o'yinlar va interaktiv ilovalar bolalarga talaffuzni yaxshilash, intonatsiya va so'z boyligini oshirish, fikr ifodalashni rivojlantirish va muloqotga faolroq kirishga yordam beradi. Surdopedagogikada bunday mashqlar pedagoglar uchun samarali vosita bo'lib, o'quv jarayonini qiziqarli, interaktiv va natijali qiladi. Shu bois, musiqiy va ritmik mashqlarni o'quv jarayonida keng qo'llash tavsiya etiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Ашмянов, В. А. Сурдопедагогика: Теория и практика. – Москва: Просвещение, 2018.
2. Кан, Л. Методы обучения детей с нарушением слуха. – Санкт-Петербург: Речь, 2020.
3. Ершова, Т. Визуальные и интерактивные средства в развитии речи детей с ограниченным слухом. – Москва: Наука, 2019.
4. Qosimova, D. Eshitish qobiliyati cheklangan bolalarning nutq va ijtimoiy rivoji metodikasi. – Toshkent, 2021.
5. Сафарова, М. Интерактивные технологии и музыкальные занятия в сурдопедагогике. – Ташкент, 2022.
6. Иванова, Е. Психолого-педагогическая поддержка детей с нарушением слуха. – Санкт-Петербург: Питер, 2020.